

UNIwersytet JAGIELLOŃSKI
W KRAKOWIE

Krzysztof Gorlach

CZY NALEŻY GONIĆ KRÓLICZKA?
RZECZ O ROZWOJU ZRÓWNOWAŻONYM

Wykład inauguracyjny, 2 października 2013 r.

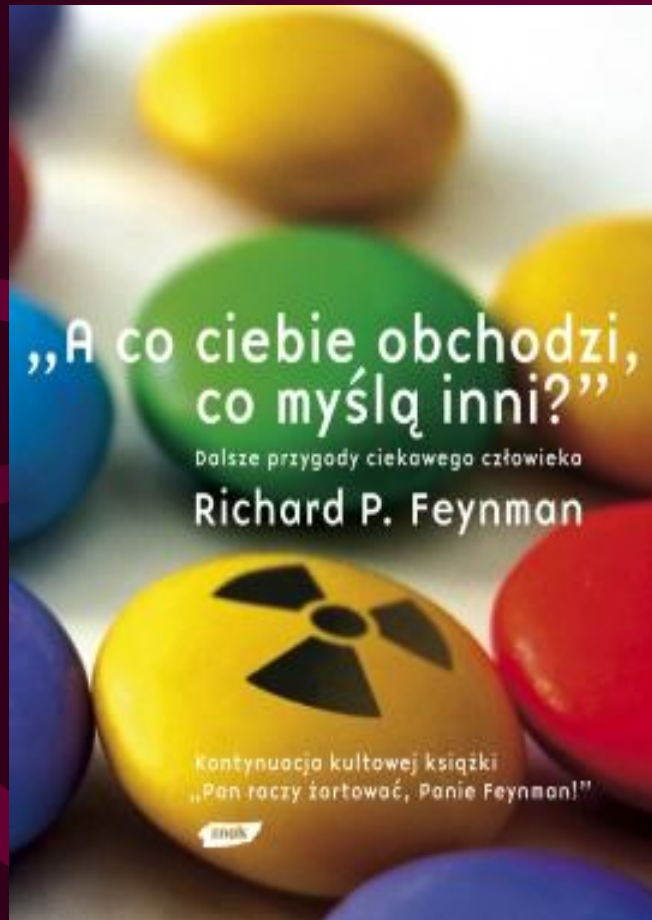
Agnieszka Osiecka

Nie o to chodzi by złowić króliczka

Ale by gonić go...

Richard P. Feynman,
***A co Ciebie obchodzi, co myślą inni?* 2008, Kraków: ZNAK**

- Każdy naukowiec ma wiele doświadczeń z niewiedzą, niepewnością i wątpliwościami...
- Gdy naukowiec nie zna odpowiedzi na nurtujące go pytanie, po prostu nie wie...
- Gdy ma przeczucie, jaki będzie wynik, czuje niepewność...
- Nawet gdy jest już prawie pewien, zawsze ma jakieś wątpliwości...

Feynman, 2008: 192

Czym jest wiedza naukowa?

Wiedza naukowa jest zbiorem twierdzeń o różnych poziomach pewności:

- niektóre (są) bardzo niepewne...
- niektóre (są) prawie pewne...
- (...) żadne z nich nie jest *absolutnie (!)* pewne...

Feynman, 2008: 192

CZEŚĆ PIERWSZA:

OD ROZWOJU DO ROZWOJU ZRÓWNOWAŻNEGO

Etapy rozwoju gospodarczego według koncepcji Walta Rostowa (1960):

Spółeczeństwo tradycyjne – ograniczony poziom technologii, społeczeństwo statyczne (zmiana powodowana przez zewnętrzne czynniki, interesy, rynki)

Wstępne warunki do rozpoczęcia procesu zmiany (preconditions for take-off) – komercyjna eksploatacja rolnictwa oraz przemysłów wydobywczych (extractive industries) (instalacja infrastruktury oraz pojawienie się społeczno-politycznych elit)

Rozpoczęcie zmiany (start – take off) – rozwój sektora przetwórczego (manufacturing sector); inwestycje w sektor przetwórczy przekraczają 10% dochodu narodowego; rozwój nowoczesnych instytucji ekonomicznych, społecznych i politycznych

Przejsięcie do dojrzałości (drive to maturity) – rozwój szerszej bazy wytwórczej i ekonomicznej, wykorzystanie relatywnych przewag w handlu międzynarodowym

Zaawansowana masowa konsumpcja (high mass consumption) – rozwój usług socjalnych

Kluczowe ustalenia dotyczące konsekwencji degradacji środowiska

- **przerzucanie konsekwencji z jednej grupy społecznej na drugą...**
- **zmiany w ekosystemach różnicują szanse rozwoju rozmaitych społeczności i społeczeństw...**
- **ciągle niekorzystne zmiany w ekosystemach prowadzą do zasadniczych procesów wykluczania i ubóstwa we współczesnym świecie...**

Droga do koncepcji rozwoju zrównoważonego:

- 1984, zespół ekspertów ONZ**
- 1987, raport zespołu (raport Brundtland)**
- 1992, Earth Summit, Rio de Janeiro → Agenda 21**

Agenda 21:

- **wymiary społeczne i ekonomiczne** (współpraca międzynarodowa, walka z ubóstwem, wzory konsumpcji, populacja, zdrowie, miejsce zamieszkania, podejmowanie decyzji w sprawie rozwoju)
- **zachowanie i zarządzanie zasobami** (problematyka ochrony środowiska: zapobieganie skażeniom wody, powietrza oraz gleby; ochrona biologicznej różnorodności, zabezpieczenie przed negatywnymi skutkami manipulacji biotechnologicznych)
- **wzmacnianie roli podstawowych aktorów** (rola kobiet, młodzieży oraz ludności miejscowej w rozwoju zrównoważonym, rola organizacji pozarządowych, władz lokalnych, związków zawodowych, organizacji biznesowych, rolniczych oraz stowarzyszeń naukowych)
- **środki (sposoby) wdrażania** (jakie są koszty rozwoju zrównoważonego, znaczenie przyjaznej środowisku technologii i nauki, rola edukacji, umiejętności działania w skali międzynarodowej, przepływy informacji w ramach międzynarodowego systemu)

Rozwój zrównoważony: konferencje i deklaracje (1)

- 2000, UN Development Millenium Goals:

- eliminacja drastycznych przejawów głodu i ubóstwa
- upowszechnienie wykształcenia na poziomie podstawowym
- równość płci i wzmocnienie pozycji kobiet
- redukcja umieralności niemowląt
- redukcja umieralności okołoporodowej
- walka z AIDS, malarią i innymi chorobami zakaźnymi
- zapewnienie równowagi ekologicznej
- rozwój globalnego partnerstwa na rzecz rozwoju

Rozwój zrównoważony: konferencje i deklaracje (2)

- 2002, deklaracja z Johannesburga: nowe ujęcie rozwoju zrównoważonego

Pojęcie rozwoju zrównoważonego – definicje:

1. optymalny wzrost gospodarczy bez dewastacji zasobów naturalnych
2. produktywność biomasy (pozytywna równowaga)
3. rozwój nie pozbawiający szans rozwoju przyszłych pokoleń
4. możliwości działania ludzi nie ulegają ograniczeniom...

Pojęcie rozwoju zrównoważonego – interpretacje:

- 5. koncepcja rozwoju zrównoważonego jest pełna sprzeczności;
- 6. rozwój zrównoważony to całłościowy rozwój społeczeństwa...
- 7. rozwój zrównoważony to przewyciężenie napięć...
- 8. rozwój zrównoważony to nadużywane pojęcie...

CZEŚĆ DRUGA:

O CO CHODZI W KONCEPCJACH ROZWOJU?

(DWA PRZYKŁADY)

Klasyczna koncepcja marksistowska (Marks i Engels)

W interpretacji Leszka Kołakowskiego

- motyw romantyczny
- motyw prometejsko-faustyczny
- motyw oświeceniowy, deterministyczny, racjonalistyczny

Motyw romantyczny:

- powrót do „pierwotnej naturalności” społeczeństwa**
- wolność jako dobrowolna jedność osobnika z całością**
- przyszła jedność zostaje osiągnięta w efekcie kontynuacji procesów rozwojowych**

Motyw prometejsko-faustyczny

- **wiara w nieograniczone możliwości człowieka**
- **niechęć do liczenia się z przyrodniczymi warunkami ludzkiego istnienia**
- **„zbawienie” człowieka jest dziełem czysto ludzkim**

Motyw oświeceniowy, deterministyczny, racjonalistyczny

- prawa życia społecznego**
- wolność jako umiejętność wykorzystania praw przyrody na własny użytek**
- żyjemy pod ciśnieniem przeszłości, ale ją przewyżczamy...**

Rozwój jako wolność (Amartya Sen)

- rozwój wymaga usunięcia źródeł zniewolenia
- wolność indywidualna, ale wyrażająca się w zaangażowaniu społecznym
- tradycja nie może blokować możliwości samodzielnego decydowania o własnym życiu i zaangażowaniu

Co wynika z powyższych przykładów?

- rozwój to proces osiągania jakiegoś celu przy wykorzystaniu określonych mechanizmów
- cele rozwoju są bardziej istotne niż jego mechanizmy, jako że ich osiągnięcie jest miarą postępu
- nacisk na cele rozwoju powoduje nieprzywiązywanie wagi do jego mechanizmów
- nacisk na cele rodzi pokusę używania mechanizmów, które mogą powodować osiąganie celów przeciwnych celom założonym
- cel uświęca środki → efekt odwrócenia?

CZEŚĆ TRZECIA:

Czy rozwój zrównoważony to właściwe lekarstwo?

Co zawiera w sobie pojęcie zrównoważenia (rozwoju zrównoważonego):

- wyzwanie dla konwencjonalnego myślenia i działania**
- długo- i krótko-terminowa perspektywa**
- wszystkie elementy istotne do podejmowania decyzji**
- powiązania między ludźmi oraz biofizycznymi podstawami życia społecznego**
- wszelkie złożoności i niespodzianki stanowiące element ostrożnego podejścia**
- nieograniczone podstawy dla twórczej innowacji**
- proces a nie stan docelowy**
- idea współrzędzenia**
- zawiera zarówno elementy uniwersalne jak i uzależnione od kontekstu...**

Od prostej do rozwiniętej koncepcji rozwoju zrównoważonego:

- koncepcja prosta: trzy wymiary (gospodarka, społeczeństwo, zasoby naturalne)**
- koncepcja rozwinięta: DEKALOG (por. Cavanagh, Mander, 2004)**

Rozwinięta koncepcja rozwoju (społeczeństwa) zrównoważonego:

- rozwój partycypacyjny (*procedura*)
- rozwój oparty na zasadzie pomocniczości (*procedura*)
- równowaga ekologiczna (*cel*)
- ochrona wspólnego dziedzictwa (*procedura*)
- ochrona zróżnicowania (*procedura*)
- nienaruszanie praw człowieka (*procedura*)
- bezpieczeństwo ekonomiczne i społeczne (*cel*)
- bezpieczeństwo żywnościowe i osobiste (*cel*)
- przeciwstawienie się pogłębianiu nierówności i wykluczeniu (*cel*)
- zasada ostrożności (*procedura*)

KONKLUZJE:

- rozwój zrównoważony traktowany bardziej jako zestaw procedur aniżeli celów?
- dominacja procedur nad celami?
- brak pokusy działania wedle schematu „cel uświęca środki”?
- rzeczywiście nowa koncepcja rozwoju, w której ważniejsze jest przestrzeganie mechanizmów, aby nie dawały one „efektu odwrócenia”?
- rozwój społeczny polega przede wszystkim na przestrzeganiu procedur a nie osiąganiu celów?
- ważniejsza jest pogoń za króliczkiem a nie złapanie go?

Podsumowanie:

Wisława Szymborska, *Są tacy, którzy*

(...) Odgadują od razu kto kogo, kto z kim,
w jakim celu, którądy.

Przybijają pieczętki do jedynych prawd,
Wrzucają do niszczarek fakty niepotrzebne,
a osoby nieznane
do z góry przeznaczonych im segregatorów.

Myślą tyle, co warto,
ani chwilę dłużej,
bo za tą chwilą czai się wątpliwość.

(...) Czasami im zazdroszczę
- na szczęście to szybko mija.

Dziękuję za uwagę !!!

